СВОБОДА SVOBODA

УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК — UKRAINIAN DAILY

УРЯДОВИЙ ОРГАН ЗАПОМОГОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ.

OFFICIAL ORGAN OF THE UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION, Inc.

ТРИ ЦЕНТИ | РІК XXXI. | Число 186. | Джерзи Сіті, Н. Дж., субота, 11. серпня, 1923. | VOL. XXXI. | No. 186. | Jersey City, N. J., Saturday, August 11, 1923. | THREE CENTS

ВЕЛИЧАВІ ПОХОРОНИ ГАРДИНҐОВИ В ВАШИНГТОНІ

ВАШИНГТОН, 8. серпня. — Столиця Злучених Держав віддала серед величезного здвигу народа та небувалої помпи послідні прислуги тлінним останкам бл. п. президента Гардинга та відправила їх на місце послідного спочинку до Меріон, Огайо.

В похоронах кромі соток тисяч населення та прибувших спеціяльно на той день жалібників брали всі державні урядники з новим президентом Кулиджом на чолі. В поході жалібнім був теж колишній президент Вилсон.

На похороннім поїзді до Маріону відїхали всі, що їхали були з Гардингом в подорож по Америці, отже члени кабінету міністрів, приятелі, знакомі, а кромі сього Кулидж та визначні урядники. Послідні жалібні церемонії відбудуться в пятницю в Маріону. В той самий день будуть святкувати жалобу також по всіх Злучених Державах. Навіть кораблі на повному морю задержуться на певний час на знак жалоби.

В ПОНЕДІЛОК ПОЧИНАЄТЬСЯ 8-ГОДИННИЙ ДЕНЬ ПРАЦІ В СТАЛЕВІМ ПРОМИСЛІ

ШИКАГО, 8. серпня. — В усіх сталевих фабриках найбільшого сталевого підприємства в Америці, „Де Юнайтид Стейтс Стіл Корпорейшен", почнеться в понеділок 8-годинний день праці. Зміна буде поступати постепенно, поки всі робітники сього підприємства не будуть працювати по 8 годин в день.

Ходять чутки, що й другі сталеві підприємства думають іти слідами згаданого підприємства. Таке кажуть передусім про сталівні в Янгставні, найбільші сталівні поза Сталевою Корпорацією.

СПРАВА ОРУЖНОГО ЗРИВУ НА ФИЛИПІНАХ

МАНІЛА, 8. серпня. — Ґубернатор Филипінських Островів, генерал Вуд, дістав від урядників справоздання з кровавої битви американської поліції з тубилцями, в котрій погибло 46 тубилців. Урядники складають вину за кровопролитте на релігійний фанатизм.

Після сього донесення, банда, що починала напад, розбита, хоча горсточка тубилців ще далі держиться за барикадами, зробленими з каменя. Вістка про смерть 3 полісменів неправдива; межи ними було лишень 3 ранених.

АНАРХІСТИ БУДУТЬ БОРОНИТИСЯ СУДОМ ПРОТИ ДЕПОРТАЦІЇ

НЮ ЙОРК, 8. серпня. — Пятьох членів організації Промислових робітників Світа, яких свого часу помилував президент Гардинґ, а котрих мали відставити до їх місця уродження і в тій цили доставлено до іміґрантськог комори на Елис Айленді, рішилися віднестися до суду та старатися судовою дорогою добитися права оставати в Злучених Державах.

На таке рішилися: Ричард Бразилер, Джов Ґрабер, Доп Шериден, П. Ґрін та Джеймс Словик. Всі вони сиділи за вимикання військового побору.

ЗІ СТРІТКАРОВОГО СТРАЙКУ

НЮАРК, 8. серпня. — Міський уряд Нюарку почав уже переводити в життє свою загрозу, що він дасть дозвіл на постійне ведення джитневих ліній, якщо трамваєві лінії не полагодять в короткім часі непорозуміння з робітниками. Вчора місто дало дозвіл на 8 таких ліній, а завтра готово почати 12 нових. Причиною до такої політики було поступовання директорів трамваєвої компанії, котрі відмовилися переговорювати зі страйкарами.

БОРОТЬБА ЗА НОВЕ ПОЛІТИЧНЕ УГРУПОВАННЄ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ

НЮ ЙОРК, 8. серпня. — Члени партій соціялістичної, фармерсько-робітничої та американської робітничої починають виступати проти Нюйорської Стейтової Конференції для Поступової Політичної Акції, політичної організації, утвореної за почином зелізничих юній на олбанській конференції, відбувшійся при кінці липня сього року.

Ся організація рішила не вести самостійної кампанії, себто не ставити своїх кандидатів при виборах, а обмежитися до попирання тих кандидатів, які дають запоруку, що будуть стояти за поступовим законодавством. Тепер згадані в горі партії пишуть до центральної орґанізації, щоби вона відкинула членство стейтової нюйорської орґанізації на тій основі, що ся орґанізація на своїй олбанській конференції обмежувала право участи сих політичних партій.

ОСЛАБЛЕННЄ ПРОМ. РУХУ В БАВОВНЯНИХ ФАБРИКАХ

ВЕСТ ВОРЕН, Месечузетс, 8. серпня. — Заряд фабрики „Воренські Бавовняні Фабрики" оголосив замкнення роботи від 25. серпня до 4. вересня.

Се вже друга перерва праці протягом послідних двох місяців. Відноситься вона до яких 800 робітників.

ПРОТИ ОЧЕРНЮВАННЯ РОБІТНИЧОЇ ЮНІЇ

КЛІРФІЛД, Па., 8. серпня. — Уряд другого округа майнерської юнії предложив місцевому судови відповідь на заяву Вуглевої Комісії Злучених Держав проти майнерської юнії.

Уряд обороняє юнії перед закидом, що вона видає величезні суми на підбурювання та веденнє страйків, показуючи цифрами, що з усіх гроший, зложених юнійними робітниками, лишень 11 центів з кождого доляра йде на страйкові цілі.

Урядники юнії показують далі на господарку вуглевих підприємств, з яких декотрі розділили серед своїх членів по 40 до 150 процент зиску сього року, а відтак стали горлати, що їм грозить банкротство через високу робітничу заплату.

СТЕЙТ ПРОДАЄ ДЕШЕВУ ҐАЗОЛІНУ.

Ґубернатор стейту Савт Дакоти приказав начальникови стейтових маґазинів в Мичелі продавати публиці ґазоліну по 16 центів за ґальон. Рівночасно він видав до народа проклямацію, закликаючу їх до сотворення товариства, яке малоби спроваджувати ґазоліну цілими вагонами та продавати її населенню по коштових цінах. Ґубернатор називає продаванє ґазоліни по 28 центів за ґальон чистим рабунком суспільности.

ВЕЛИКІ МОРСЬКІ ОБЛАВИ.

Федеральний проґібіційний корабель заарештував на Лонґайленедськім заливі корабель, на якому був ладунок горівки вартости 75,000 долярів.

НАША ЕМІҐРАЦІЯ В КАНАДІ.

Згідно з останньою офіціяльною статистикою канадійського уряду, в Канаді перебуває під цю пору 106.821 Українців.

„УСПІХ" ІЛЬКОВА В ПІДМИХАЙЛЮ.

Кілька тижнів тому польська преса писала про успіх віча Ількова в селі Підмихайлє (пов. Калуш). Це віче зааранжувала калуська орґанізація Польська Школа Людова, — а аґітували жандарми. Зійшлася горстка селян (виключно підмихайлецьких, щоби подивитися на птицю). На віче зявився адвокат з Калуша д-р Воробець. Він перший забрав голос і пояснив селянам, що це тип Ільків. Розповів, як його власть імущі зробили послом, яку погану ролю відіграв він у польськім соймі; вказуючи на присутніх в салі жандармів і тайних агентів, спитав, чому „посол", який називає себе Українцем, зявляється на віче все в товаристві польських жандармів. Вкінці візвав селян, щоби покинули салю. Селяне вийшли, оставляючи Ількова в товаристві жандармів і аґентів. До речі — жандарми скаржилися, що їм вже надоїло вічно стеречи особи „ксьондза посла".

ХРУНІВСЬКА ҐАЗЕТА ДЗВІН НА ВОЛИНІ.

Польська „Ґазета Поранна", орґан крайної правиці, подає, що бувший польський уряд ґен. Сікорського вивансиґнував для от. Оскілка 40,000,000 мп. на видачу ґазети „Дзвін". Факт говорить сам за себе.

ПАМЯТНИК НА МОГИЛІ Т. ШЕВЧЕНКА.

Дня 2. н. м. відкрито на могилі Т. Шевченка під Каневом крицевий намятник в формі велитенського бюсту поета. Досьогочасний хрест усунуто, як „обиду" памяти поета.

В БУЧАЧЧИНІ.

В другий день Зелених Свят, 28 мая, помянуло громадянство Бучача і Нагірянки борців за волю України. До свіжої могили з високим дубовим хрестом прибули дві процесії. Перша з церкви ОО. Василіян з відділами пластунів і пластунок, які несли червону китайку, та бучацьким громадянством усіх станів, друга з Нагірянки. Привітна погода дозволила зібратись буквально усьому нашому громадянству. По посвяченню хреста промовив до зібраних ігумен. Вказав на християнський обовязок віддавати померлим прислуги через поминання їх, та молитви, вказав на високу ідею любови Батьківщини, за яку наші герої віддали найдорожший туземний скарб — своє життя. Їх вчинків і жертвенности забути не можна, а так як всі культурні народи, та добрі християне, на цю могилу приходити будуть, щоб помолитись за їх душі, віддати честь їх памяти, а діток навчати по їх приміру жертвенности та любови до Вітчини.

До панахиди стануло 5 священиків. З почуттям сповненого християнського та культурного обовязку супроти поляглих народніх героїв, вернуло громадянство домів.

ЗАКОРД. ПРЕСА ПРО ВІТОСА

„Peuple" пише: На чолі реакційного уряду в Польщі станув Вітос, хлоп, щось в роді Стамболійського, мало образований і брутальний. В соймі він появляється в чоботах і в сорочці без краватки, бо він ніяк не може привикнути до тиранії твердого ковнірця. З нього цікавий тип! Був 2 роки на лівому крилі польської політики, а тепер грає ролю бенямінка реакції, але це йому не вийде на здоровля так, як не вийшло на здоровля Стамболійському.

БЕЗРОБІТТЯ В ПЕТЕРБУРЗІ.

На 10 липня число безробітних в Петербурзі дійшло до цифри 15,600 чоловік, серед яких членів професіональних спілок є 51,000. З огляду на величезний зріст безробіття рішено всім безробітним видавати грошеву допомогу.

БОРОТЬБА З СОЦІЯЛІСТАМИ В СОВІТСЬКІЙ РОСІЇ.

В цілях боротьби з меньшевиками совітська влада вдалась тепер до нового засобу. Роспочалось улаштовання за допомогою і ініціятивою совітських чинників кваст партійних зїздів й конференцій. Така конференція відбулась в Кутаісі при участи 326 делеґатів; вона поставилась неґативно до тактики грузинської еміґрації й визнала правильність тактики большевиків. В Катеринославі „ініціятивна група" колишніх меншевиків підготовлює скликання всеукраїнського ліквідаційного зїзду партії. Анальоґічні відомости є з Надволжа і Сібіру.

МУЧАТЬ СЕЛЯН ПОСТОЯМИ ВІЙСЬКА.

В Мушкатівці, невеличкім селі біля Борщева, вже одинайцятий місяць розкватировано по хатах військо (кавалерія). Прийшло ще перед виборами. Дається селянам страшно в знаки. Селяне мусять спокою ради кормити жовнірів. Инакше, відгрожуються. В селі й так не богато паші, та й ту забірає військо для коней. Коні розташовано по стайнях, викидаючи звідтам селянську худобу. Побут війська в селі погано відбивається на пільних роботах, бо в кождій хаті мусить хтось залишитися в дома щоби пильнувати перед непрошеними гостями. Та мимо сього часто трапляються випадки крадіжи. Не тільки в самій Мушкатівці, а й в сусідних селах. Пр. в селі Волківцях обікрали жовніри одного господаря на кільканайцять мілïонів м. п. Частину річей найдено, решта мабуть пропала. Просьби селян до ріжних властей, щоби забрали військо з села, нічо не помагають.

В ТЕРНОПІЛЬЩИНІ НЕСПОКІЙНО.

Як відомо від довшого часу в Теребовельщині панує стан облоги в звязку із появою підозрілих ватаг. Також у лісах Тернопільщини появилися таємничі „банди" наслідком чого на днях зі Львова помашерувало до Тернополя кілька сотень піхоти.

КОНСЕРВАТИВНИЙ ПАПУГАЙ.

Пражська „Народня Політика" доносить з Карльсбаду, що в тамошній каварні „Еґерґард" находиться попугай, який співає гимн „Ґот ерґальте!" Часопис той стверджує що присутні в каварні гості слухають співу папугая стоячи.

НІМЕЦЬКИЙ УРЯД ЗА ПРОДОВЖУВАННЄМ ПАСИВНОГО ОПОРУ ПРОТИ ФРАНЦІЇ

БЕРЛІН, 8. серпня. — Нині отворено надзвичайну сесію німецького конґресу, скликаного спеціяльно для рішення політики супроти Франції, і уряд Німеччини знова заявився за дальшим веденнєм політики пасивного опору супроти французької інвазії.

Зараз після отворення засідання розпочав говорити німецький канцлер (премієр), але ледво почав, коли комуністичні посли кинулися на нього з вуличними визвисками. Доперва, як предсідатель палати загрозив комуністам викиненнєм зі салі, крики успокоїлися і канцлер міг далі говорити. Уряд станув на становищи, що німецький народ мусить далі опиратися наїздови „нищителя Европи", як канцлер називав Францію.

Дальше канцлер виводив, що в сій боротьбі німецький народ не має чого надіятися на чужу поміч; він може покладатися лишень на власні сили.

ВРАЖІННЄ ПРОМОВИ КУНА В АНГЛІЇ

ЛОНДОН, 8. серпня. — Англійський кабінет міністрів мав висказати думку, що промова німецького канцлера про дальше веденнє політики пасивного опору проти французької політики супроти Німеччини робить остаточне полагодженнє рурської справи труднійшим.

РОБІТНИКИ ЗАХОПИЛИ ДВІ КОПАЛНІ В РУРЩИНІ

ДІСЕЛЬДОРФ, 8. серпня. — Розчаровані й доведені до крайности безупинним обезцінюваннєм німецького гроша та відношеннєм цін на всякі товари, робітники заняли дві копалні в свою владу та заявили, що будуть вести їх після своєї волі.

НОВЕ ПЕРЕСЛУХАННЄ В СПРАВІ ОСУДЖЕНИХ НІМЕЦЬКИХ КАПІТАЛІСТІВ

КОЛЬОНІЯ, 8. серпня. — Завтра відбудеться перед французьким касаційним трибуналом нова росправа в справі засуду трох німецьких капіталістів з фабрик Крупа.

Директорів суджено за заворушення на фабриках Крупа, що мали місце в марті сього року, х осуджено на кільканайцять літ вязниці кождого та на високі грошеві кари. Касаційна росправа є вислідом апеляції засуджених.

Помилування, здається, не буде, бо Франція недавно писала в ноті бельґійському урядови, що помилуваннє немислиме так довго, як довго треває пасивний опір Німців проти Франції.

ОБНИЖЕННЄ МАРКИ ПОСТУПАЄ ДАЛІ

БЕРЛІН, 8. серпня. — Марка зійшла нині до півсема міліона марок на доляра.

ЩЕ РАКОВСЬКИЙ

ЛОНДОН, 8. серпня. — В декотрих англійських ґазетах появилася вістка, що большевицький уряд наслідком англійського протесту вже відкликав Раковського з його становища голови торговельної місії до Анґлії, але англійський уряд стверджує, що він нічого про се відкликаннє не знає.

ТОРГУЮТЬ КРАДЕНИМ ДОБРОМ

РИГА, 8. серпня. — З большевицьких жерел появляється вістка, що большевицький уряд переговорює тепер з одною німецькою фірмою про винайманнє на експльоатацію великих просторів управної пшеничної землі в північній части Кавказу (себто коло Кубанщини).

Большевицькі комісарі хочуть дати в той спосіб в аренду коло шість міліонів акрів.

ОБЕЗЦІНЮВАННЄ ФРАНЦУЗЬКОГО ФРАНКА

ПАРИЖ, 8. серпня. — Французькі ґазети занепокоєні постійним спаданнєм курсу французького гроша.

Більшість ґазет пояснює се свідомим стремліннєм англійських банкирів та англійського уряду.

ПОЛЬЩА ПРОСИТЬ АНГЛІЮ РАТУВАТИ ЇЇ З ФІНАНСОВОЇ АНАРХІЇ

ВАРШАВА, 8. серпня. — Польський уряд веде тепер переговори в справі установлення англійського фінансового дорадника при варшавськім уряді.

Ходять теж чутки про якусь спілку англійсько-німецьку для ратування польських фінансів. Колиб так до сього дійшло, то се буби страшний удар для французької заграничної політики.

Стайтсбері, представник американських банкирів, зґрупованих довкола Морґана, уже виїхав з Варшави.

ЧАСТИНА ІТАЛІЙСЬКИХ СОЦІЯЛІСТІВ ЗА МУСОЛІНІ

РИМ, 8. серпня. — Частина соціялістичних послів під проводом Алессандрі та Бляйкі рішилася отверто попирати політику фашистського премієра Мусоліні.

Решта соціялістичних послів стоїть в завзятій опозиції до Мусоліні.

АВСТРІЯ ПІДНОСИТЬСЯ З РУЇНИ

ВІДЕНЬ, 8. серпня. — В цілій Австрії слідно загальну поправу економічних умов. Приписують се комісаріятови Ліґи Народів, на котрого чолі стоїть Голяндець др. Цімерман.

ХОЧЕ ЖИТИ ПРИВАТНО

ДОРН, Голяндія, 8. серпня. — Бувший німецький цісар приказав відгородити своє мешканнє ще краще, як досі, від зовнішного світа. Всюди слідно скріпленнє числа поліції та сторожів, а допущеннє гостий стало богато труднійше.

"SVOBODA" (LIBERTY)
FOUNDED 1893.
Ukrainian newspaper published daily except Sundays and holidays.
at 83 Grand Street, Jersey City, N. J.
Owned by the Ukrainian National Association, Inc.

Edited by Editorial Committee.

Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 30, 1911, under the Act of March 3, 1879.

Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917, authorized July 31, 1918.

SUBSCRIPTION RATES:		ПЕРЕДПЛАТА.	
Three cents the copy.		Поодиноке число три центи.	
One year	$ 7.00	На рік	$ 7.00
Six months	$ 3.75	На пів року	$ 3.75
Three months	$ 2.00	На три місяці	$ 2.00
Foreign and Jersey City Rates.		В Джерзи Сіті і заграницею.	
One year	$10.00	На рік	$10.00
Six months	$ 5.00	На пів року	$ 5.00
Three months	$ 2.75	На три місяці	$ 2.75

За кожду зміну адреси платиться 10 центів.

Телефон „Свободи": 698 Montgomery. Ред. Вл. Н. Сошин: 1238 Montgomery.

За оголошення редакція не відповідає.

З Канади належить висилати гроші лише на т. зв. Foreign Money Order.

Адреса: "SVOBODA", 83 GRAND STREET, JERSEY CITY, N. J.

ЩЕ ОДНА НАУКА.

У вчорашному числі нашої газети звертав один з наших дописувателів та секретар відділу Українського Народного Союза на науку, яка випливає з факту несподіваної смерти необезпеченого чоловіка.

До слів нашого дописувателя нема що додавати. Здалобся хиба підчеркнути одно, а саме те, що для того, хто найбільше заінтересований у данім факті, наука приходить за пізно. Ні сама жертва нещасного випадку, ні його рідня вже не може направити того лиха, яке постигло їх через несподіване нещастє.

Ось в чому лежить не неувага, а крайний нерозум тих, що не хочуть обезпечити своїх родин. Вони збираються до старого краю, вони будують собі хати, або справляють автомобілі, або яких других викрутів шукають перед своєю совістю, щоби заглушити голос свого серця, котрий їх питає на кождому кроці: А що зробив ти на случай, якби тобі трафилося таке нещастє, від якого не буде ні каяття ні вороття?

Кілько ще є таких серед наших читачів? Чомуб раз не скінчити свою внутрішну боротьбу і зараз не приступити до Українського Народного Союза?

РАБСЬКА ДУША.

Не лишень серед українського населення під польською окупацією, але й серед української іміграції в Европі назріває тепер нове угруповання, шуканнє нових доріг, організованнє нових течій.

Межи ними починає нове життє большевицька орієнтація. Не рух се большевицький, а просто орієнтація, просто надія на ратунок з Москви. Большевицький рух загребанний видно серед українських людий на віки московською націоналістичною політикою російських большевицьких комісарів, і хиба явні хруні будуть мати лице до нього признаватися. Зате орієнтація на Москву не вимагає від людини приняття всіх засад большевизму, яких вже й самі комісарі відхрестилися як чорт свяченої води. Послідними часами ся орієнтація починає рости. Видно се по голосах преси, видно се по тому, що появляються навіть нові журнали, посвячені сій орієнтації. Не треба й додавати, що нове зіллячко суто підливають московські комісарі.

Слідити за жерелами сьої орієнтації зайве. Як всяка орієнтація на чужину, так і ся має в своїй основі зневіру в власні сили українського народу. Як надія на Німеччину, як надія на царську Росію, як записуваннє українських маєтків та всего українського народа аліянтам, так і надія на большевицьку Росію має те саме жерело: зневіру в те, що український народ своїми силами потрафить дати відпір своїм ворогам. Серед нових орієнтаційників навіть частенько стрічаємо людий, які вже пережили всі орієнтації, які кусали хліба надії з кождої заграничної печи; маємо серед хасидів, що моляться до московського сонця, і бувших стратеґіків (ґазетярських, очевидно) Гінденбурґа, колишніх шпигів аліянтських держав, ба навіть незабутних підсусідків царської Росії.

Очевидно, відмінні часи вимагають відмінних способів боротьби. Ось тепер головним арґументом є існуваннє повноправної, суверенної самостійної української держави. Правда, кажуть вони, відкривці нового світа, ся Україна є радянська, себто пролетарсько-селянська, але самостійна, независима, суверенна держава вона є. Сього ніхто не може заперечити. Се навіть самі комісарі в Москві признають. Як не вірите, читайте їх власні слова.

Американський майор Филип Метю, який знає Росію і Україну не з оповідань комісарів на бенкеті, але з півторарічної роботи серед народа, так говорить про ту ославлену нанятими большевиками аґентами самостійність України:

„Російські советські републики буцімто самостійні. На ділїж самостійними вони не є. Україна, найбогатша та наймогутнійша зі сфедерованих републик, має місцеву владу лишень для нутрішних українських справ, які не нарушують адміністрації центрального уряду в Москві. Армія, зелізниці, почта й телеґрафи, — все се під зарядом Москви. Всі межинародні справи полагоджується в Москві, помимо сього, що Польща має диплематичну місію на Україні, а Чехословаччина удержує там торговельну місію.

„Раду українських міністрів установляється з Москви, а Раковський, який до недавна був головою ради, є Ромуном."

Докладчик мігби був ще й додати, що навіть в тих справах, в яких не править Москва безпосередно, правлять Москалі. Або корінні Москалі, або далеко гірші від них помосковщені Жиди, Татари, Мадяри, Німці, Чукчі, Монголи.

Мігби був теж додати те, що сталося недавно на советськім конґресі в Москві, де установлені Москвою „представники" радянських республік зреклися навіть тої куцої самостійности, яку мали, та підписалися навіть на зреченнє паперового права на відступлення України від Москви.

„СВОЯ СВОЇХ ПОЗНАША"...

Маніфест союзного ЦІК-а. — Українська суверенність і московська корова. — Радість п. Гесена й тонка іронія п. Мілюкова. — Відбудова единої Росії й наші „Русотяпи".

(Від спеціяльного кореспондента „Свободи").

Звичайно говориться, що „своя своїх не познаша". Але буває й так, що свої своїх пізнають на величезних віддаленнях і з цілком протилежних берегів. Як перше, так і друге видовище має в собі багато цікавого й навчаючого.

У данім разі свої своїх пізнали, не зважаючи на величезні фізичні віддалення, що лежать між Москвою, Берліном та Парижом, і не зважаючи на ще більші ідейні віддалення. Пізнали себе взаємно московські можновладці й Москалі-еміґранти, що позасідали у Берліні та Парижі. А пізнаннє сталося на ґрунті утворення „союзу совітських республик".

Утворивши цей оперетковий „союз", Москва звернулась „до всіх народів та урядів світу" з відозвою, в якій говориться, що „всім обєднаним республикам дано право виступити з союзу", себто що союз є справді добровільний, а не примусовий. Далі говориться, що союз обєднав „тільки" (!) комісаріяти військовий, морський, закордонний, зовнішнього торгу, шляхів, почт і телеґрафів (а де комісаріят фінансів), а зате полишив у руках поодиноких республик освіту, справедливість, хліборобство й промисловість, якими має бути порядковано „на основі національно-побутових відносин"... Нарешті, відозва каже, що Росія „прихильно ставиться до всіх поневолених народів" і хоче жити у згоді зі всіма державами.

Хоч ця відозва, як і всі попередні московські кроки в цім напрямі, не лишають ніякого сумніву що до правдивого характеру утвореного „союзу", проте на цю тему вже точаться й напевне ще довго будуть точитись суперечки. Зокрема серед нашого суспільства не обійдеться без дискусії над питанням: чи істнує ще й далі якась самостійна радянська Україна точно язиком злизала? Он у Відни її московська корова останні саме тепер почав виходити новий український журнал „Нова Громада", який орієнтується „на Радянську Україну"..

Отож коли хочемо впевнитися в тім, що саме сталося по утворенню „союзу совітських республик", то цінною вказівкою тут можуть нам послужити відгуки закордонної московської преси з приводу тої події. Особливо радимо тим, кому справа ще неясна, прочитати вступні статті, надруковані з цього приводу в берлінськім „Рулі" (18. і 21. липня) та в паризьких „Послэдних Новостях", орґані „кадетського папи" Мілюкова.

Між Москвою з одного боку та Берліном і Парижем з другого — лежать, як сказано, величезні фізичні простори. Ще більші ідейні простори лежать між большевиками та їх заклятими ворогами — московськими еміґрантами. Ленін — і Гесен, Троцький — і Мілюков, Бухарин — і Каменев: — це у всіх точках гострі протилежности, екстреми, антиподи. І справді не було досі випадку, щоб московські еміґранти за який небудь крок похвалили червону Москву. Що-б та не зробила, як би та не ступила — в „Рулі" та „Посл. Новостях" вже обовязково з того приводу появляється найсуворіща критика, коли не одверта лайка або кпини.

А тепер похвалили! У перш за півшеста року істнування совітської влади! Похвалили одноголосно, щиро, з повним узнанням... „Руль" аж двічі повертав до цеї теми, обсмоктуючи, що називається, кожду кісточку. Мілюковський орґан проявив менше чесности, бо всетаки йому заздрісно, що „добре діло" зробили політичні вороги, й тому він намагається прикрити свою радість серпанком іронії. Але по суті справи й він радіє не менш від свого берлінського колеґи.

Послухаймо-ж, що рече Гесенський „Руль" у велій радости своїй.

„Цінним у проекті конституції є **цілком ясний і послідовний розвиток ідеї единої Росії,** — товмачить він московську реформу. — Цінне поляґає в тім, що в вищих урядових орґанах ми знаходимо в найширшій мірі безпосереднє заступництво орґанів місцевого самоурядування (!)... Не тільки закордонна політика, війско й фльота, залізниці й почта залишаються в руках центрального всеросійського уряду, всеросійських комісаріятів, але майже ціле господарське життя країни залишається в руках центральної влади, бо в її руках зістаються буджет, податки, позички, концесії й, нарешті, ціла зовсішня торговля".

Не вдоволяючись цими компліментами, „Руль" ще додає куті меду. „Проєкт орґанізації совітських соціялістичних республик, — тішиться він, — нібито оснований на договірних засадах, **є в дійсности кроком до відбудовання единої Росії.. Свідомість необхідности міцного обєднання всіх частин Росії — це здорова ідея, яку треба боронити, хоч би її в даний момент і взяла під свою оборону большевицька влада".**

Повертаючи через три дні до цеї самої теми, „Руль" обмежується згадкою, що — „як ми вже сказали, вся суть совітської конституції полягає у відбудові единої Росії". Але цим разом кадети вже не впадають у „телячий вострог", а річево розглядають совітську конституцію, доводячи з переконуючою зручністю, що від проклямованої „незалежности" поодиноких республик справді лишаються одні тільки „ріжки та ніжки". „Коли параграф 3. конституції всетаки говорить про „суверенність союзних республик", — навчає п. Гесен, — то не можна не пригадати мудрої поради Кузьми Пруткова, щоб не вірити очам своїм при читанню певних написів" (як відомо, Кузьма, Прутков карав: „коли на клітці слона побачиш напис „буйвіл" — не вірь очам своїм).

Не менше радіють з приводу цеї події й „Посл. Новости". Одначе, п. Мілюков останніми часами заявляє себе федералістом, а тому йому якось не випадає цілком прилучитися до відвертої радости „Руля". Він отже кепкує:

„Союзна конституція цікава власне тою зручністю, з якою комуністичні гасла обернено тут у знаряде для зміцнення совітського панування над частинами бувшої імперії, які досі користувались — правда, чисто-номінальною — незалежністю. Від нині те, що большевики робили в цих областях фактично, буде робитись на законній підставі. „Русотяпський курс", таким чином, панує в повній мірі".

Тонка іронія п. Мілюкова й груба радість п. Гесена походять з одного жерела: з властивої всім Москалям, якої-б віри та партійної закраски вони не були, туги за „единою неділимою Росією". І большевики були для них погані та негодящі, доки вони руйнували єдність Росії (хоч правду кажучи, вони того ніколи не робили, а все були послідовними централістами). Коли-ж большевики відверто пішли шляхом відбудовання тої единої Росії, то й ворожнеча до них з боку московських еміґрантів зменшилась. „Шкода, мовляли, що то не ми робимо, але, кінець кінцем, коли вони вже при владі, то добре, що в них починають зявлятись здорові ідеї... На цій точці ми мусимо їх підтримувати".

Оттак то своя своїх і познаша! Дарма, що в инших точках це непримиримі антипози. Дарма, що одні других готові в ложці води утопити. Коли діло доходить до ідеї единої Росії, до панування над чужими народами, до висмоктування всіх соків з чужих країв, — тут звідки беруться і згода в семействі, і мир і тишина! Гесен подає руку Ленінови, Мілюков готовий обнятися з Троцьким, а Каминка мало не плаче на новій камізельці Бухарина...

У світлі цього зворушуючого єднання загалом таких ворожих і непримиримих елементів наші доморослі „Русотяпи" можуть і собі краще уяснити, що саме сталося з радянською Україною: чи вона лишилась сувереною й лише добровільно уступила частину своїх суверенних прав на користь союзу совітських республик — чи її суверенність московська корова язиком злизала. Здавалося-б, що святочні міни на лицях пл. Гесена й Мілюкова дають на це недвозначну відповідь.

Берлін, 23. липня. **Радянин.**

В ЖНИВА

Прижмуру очи..., Море нив,
Як золото пшениця,
В збіжах червоний мак зацвив,
На нім роса перлиться.
А сонце ясно так сия,
А небо сине-сине...
Ах, земле, матінко моя,
Моя ти господине!

Богдан Лепкий.

ПОМІЧ УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ ЛІЧНИЦІ

До великих потреб нашого народу прибуває ще одна. Українська Народня Лічниця просить нас о поміч на будову нового дому.

1. Історія Народної Лічниці у Львові:

Товариство Народня Лічниця у Львові, заснована в 1903 р. заходами бл. п. Д-ра Е. Озаркевича, Д-ра Овчарського, Д-ра Волошина і при матеріяльній помочи Митрополита Андрея Шептицького, розвивалося до війни дуже гарно. Будинок невеликий, партеровий, з кількома комнатками і ждальною міститься при вул. Петра Скарги ч. 4. З обох боків находиться доволі обширний город, на якім якраз задумуємо будувати шпиталь. Будинок з городом це дар Митрополита. Гарний інвентар і лікарські прилади зрабовано підчас війни. В 1918 р. заходами Д-ра Овчарського і Д-ра Дрималика закуплено новий інвентар і праця припинена підчас війни почалася знова. Фреквенція хорих в Народній Лічниці з року на рік зростає; в 1917 р. лічилося 1100, у 1918—2449, в 1919—2674, в 1920—5526, в 1921—7077, в 1922—7501 хорих, яким уділено 18,600 лікарських ординацій. З причини браку поміщення, лічено тільки амбуляторійно. Обложно хорих мусілося відсилати до польських шпиталів хоч що дня приходилось вислухувати просьби хорих особливо таких, яким треба було якусь операцію щоби їх лічити в лічниці та це не було можливе, бо не можбуло примістити ні одного ліжка щоб хорий хоч пару днів по операції міг лежати. Потреба будинку бодай невеликого на приміщеннє хорих давалася в лічниці увесь час пекучо відчувати. Комітет приготовляє ряд знимок з Народної Лічниці до цілий аґітаційних, які в найблизшім часі Вам перешлемо.

2. Потребу нашого шпиталя відчуває ціла наша суспільність, особливо хорі яким приходилося лічитися в польських шпиталях. Цілий ряд хорих не приймають тут взагалі задля браку міся а приняті жаляться на лихе обходженнє [illegible] службу, сестрички і т. п. Тільки з тої причини, що вони Українці, ніхто до них рідною мовою не відізветься а що лікарі Поляки української мови не розуміють, виходить се дуже часто на шкоду хорого.

3. Молоді українські лікарі не мають де відбувати шпитальної практики, евентуально спеціялізуватися, бо розпорядком польського міністерства здоровля з дня 23. січня 1923 р. видалено усіх Українців лікарів із служби в загальнім шпиталі у Львові а до університетських клінік наші лікарі давно вже мають доступ замкнений. Їх положеннє розпучливе, бо задля лихої валюти і загального зубожіння та пасцортових ликан не можуть також виїхати за границю. Шкода яку суспільність у нас через це поносить є велика. До ілюстрації відносин нехай послужить факт який зайшов з Д-ром Долинським з Заліщик, що мав 20 літ шпитальної служби. Його заіменувало польське міністерство здоровля директором шпиталя в Стрию а відтак відкликало номінацію тільки з тої причини, що він в мурах шпиталя говорить з хорими Українцями по українськи.

4. Хорі які хотілиб лічитися в санаторіях мусять складати велику оплату, сотки тисяч денно а в нашім шпиталі можнаб уладити платні місця за значно менчу ціну.

5. Справа українського шпиталя у Львові вяжеся тісно із справою медичного факультету українського університету. Побіч потреб хорих се найважнійша причина яка руководила нами при піднятій акції будови. На нашім університеті від самого початку є факультет медичний, який повстав навіть скорше чим прочі факультети. Якраз з причини браку шпиталя мусять медики по кінченню 4 або 5 семестра виїздити за границю на продовженнє студіїв. Задля постійного обнижування вартости валюти, виїзд такий стає чим раз більше коштовний а в коротці стане для великого числа студентів неможливим. В цім році студиює на двох перших роках медицини 150 студентів. Також теоретичні виклади з обсягу двох перших літ медицини терплять через брак нашого шпиталя, в якім моглиб найти приміщення інститути і ляборатрії а крім того до викладів анатомії, гістольоґії і патольоґічної анатомії потрібний матеріял який може достарчити тільки шпиталь. На університетськім сенаті при нагоді відчитання Вашого листа в справі будови будинку на університет, порушено також справу шпиталя і ухвалено конечну потребу його для університету. Ми додаємо що для справи університету, шпиталь має первородну вагу.

Закінчуємо сильною просьбою занятися цею справою в Америці. Ми зібрали вже в краю кілька міліонів жертвами. Маємо надію, що вдасться нам тут велику частину потрібної суми зібрати на цю так важну і доволі популярну ціль, але без помочи наших американських братів ледви чи змоглиб ми довершити діла.

Громадяне і Громадянки!

Займіться збіркою жертв на ту гуманітарну ціль! Не даймо згинути нашим браттям. Мала лепта, але зробить велике діло.

Всі жертви на цю ціль шліть до Обєднання Українських Організацій і виразно зазначіть на „Фонд Української Лічниці у Львові".

Обєднаннє Українських Організацій в Америці.
136 S. 5th St., Room 608,
Philadelphia, Pa.

ПОСВІДКА

Земельний Банк Гіпотечний,
у Львові ул. Підвале ч. 7.

23. липня 1923.

П. Т. Обєднаннє Укр. Орг.
в Америці, Філаделфія, Па.

Повідомляємо вічливо, що присланий при ц. письмі з дня 3. червня цр. чек ч. 3326640, ми одержали та виплатили після бажання:

1) Рівновартість за 432 долярів „Рідній Школі".
2) Рівновартість за 200 долярів Українському Унів.
3) Рівновартість 20.50 дол. Студентам Укр. Унів.

Готові сповняти дальші порученя, остаємо з високим поважаннем,

Земельний Банк Гіпотечний
Спілка акційна у Львові.
(Підписи нечиткі).

НАЙВИЩИЙ ІДЕАЛ НАЦІЇ.

Яскравою ілюстрацією до того, як великих ідей уживається і надуживається ради дрібних річей, може послужити використовуваннє ідеалу Соборної України в часописній полеміці, що завелася у нашій пресі після париського рішення з 14. марта с. р. На адресу між иншим нашого часопису посипалися з кількох боків замітки й докори, що ми хочемо „двох Україн", отже ми — мовляв — проти найвищого ідеалу нації — проти Соборної України.

Замість вдаватися в полеміку, яка — як се видно по ріжних познаках — йде дуже крутими стежками, хочемо спинитися коротко над питанням, що таке „Соборна Україна"?

Найпростіщим розуміннем ідеалу Соборної України — се незалежна українська держава, яка має обіймати своїми державними кордонами всі етноґрафічно українські землі. Соборною була українська держава за Володимира Великого і Ярослава Мудрого, приблизно також була вона за короля Данила й гетьмана Богдана Хмельницького. До створення Соборної України змагав наш нарід і по части її зреалізував був актом з 22. січня 1919 року, коли в Київі проголошено було злуку Західно-Української Народньої Републики з Українською Народньою Републикою Придніпрянщини. Обставини нашого національно-державного життя і спільний военний натиск ворогів не довели до повного здійснення сього всеукраїнського ідеалу; західо-українські землі поневолив польсько-французький аліянс і відтяв їх від матірного пня польським державним кордоном.

Чи сей ворожою силою накинений стан річей може вдоволити хоч одного свідомого й тямущого Українця? Очевидно, що ні! У природі кождої культурної нації лежить змаганнє до всенароднього обєднання у своїй питомій державі. На наших же очах відбулося кріваве змаганне сербського народу до створення соборної Сербії. На власній шкірі ми відчуваємо „зєдночене зем польскіх", яке пішло далеко поза етноґрафічні межі польського народу коштом Українців, Білорусинів, Литовців і т. д. І зовсім природно, що й для українського народу є і буде зединеннє всіх українських земель в Соборну Україну вічно незаспокоєною тугою і змаганнем, до хвилі, коли се змаганнє в цілім обемі здійсниться. Ся туга і змаганнє є таке велике у поневолених Польщею західних Українців, що вони будуть усе мати звернений зір на схід — до Києва, яка би їм і східно-українським землям доля не судилася. Се є найглибше розуміннє всеукраїнства, за яке західні Українці принесли вже у жертві сімдесять тисяч найкращих дітей своїх — жовнірів Української Галицької Армії.

Але до здійснення всеукраїнського ідеалу Соборної України ведуть ріжні шляхи. Для західних Українців шлях до Соборної України веде через визволеннє західно-українських земель зпід польської і румунської кормиги. І тому ми уважаємо боротьбу за обєднаннє західно-українських земель в імя ідеї власної державности — самозрозумілим етапом до Соборної України. Хтож, йдучи слідами Петлюри, намагається ужити Польщі до державницьких експеріментів на Великій Україні коштом західно-українських земель, той ділає всупереч високому ідеалови Соборної України, як рівнож ділає всупереч тому ідеалови той, хто во імя ідеї Соборної України приймає чужу державність. Отже саме ми є вірними поклонниками Соборної України, бо, не йдучи на ніякі компроміси з Польщею, накликуємо західних Українців до боротьби за своє державне право на своїй території, щоб підваженнем основ Польщі прискорити день трівкої злуки західної України зі східною в одно державне тіло: в Соборну Українську Державу.

(„Громадський Голос").

МІТИНГИ ВІДДІЛІВ У.Н.СОЮЗА

СКРЕНТОН, ПА. Отсим подається до відома членам Товариства зпід Збруча, від. 280, що товариський мітинг відбудеться в неділю, 12. серпня, точно о годині 3. пополудни. Проситься членів прибути та привести зі собою знакомих, щобы стали членами У. Н. Союза. — В. Захарчук, секр.

ЕЛИЗАБЕТ, Н. Дж. Мітинг бр. св. Володимира, від. 65 відбудеться не дня 12. серпня, але дня 19. серпня, бо на 12. серпня назначено пікнік. — Д. Стадник, секр.

ШИКАГО, ІЛЛ. Бр. св. Стефана, від. 221 буде мати мітинг у неділю, 12. серпня, зараз по Службі Божій в гали церковній при Оклей і Райс. Проситься всіх членів явитись бо маємо богато нових справ до рішення. Також маємо вже готові фотографії і хтоби собі бажав, може дістати у рекордового секретаря Петра Луцькового або на гали, де відбудеться мітинг. — М. Беряк, предс.; Я. Бас, кас.; П. Луцьків, секр.

РОЧЕСТЕР, Н. Й. Тов. Запорожська Січ, від. 367 повідомляє, що мітинг відбудеться о годині 7.30 вечером в вівторок, 14. вересня в церковній гали під ч. 303 Гудсон Евню. На порядку нарад будуть важні справи до полагодження. Проситься членів прибути і справи полагодити і заразом вирівнати вкладки. — А. Богій, предс.; М. Антонів, секр.

БРІДЖПОРТ, КОНН. Тов. Українська Січ, від. 59 повідомляє своїх членів, що місячний мітинг відбудеться в суботу, 11. серпня, о годині 7.30 вечером. Кождий член має прибути на мітинг бо суть важні справи до полагодження. Неявившийся член заплатить кару 1 дол., а урядник 2.00. — Мих. Будник, І. Глива, В. Венгрин.

МІНІСТЕР ҐЛОМБІНЬСКІ ПРО УКРАЇНСЬКЕ ШКІЛЬНИЦТВО

12. червня посли С. Маківка і С. Хруцький були на авдієнції у міністра освіти Ст. Ґломбіньского.

На запитання, в якому стані знаходиться справа закону про українське шкільництво, міністер відповів, що законопроект про шкільництво для всіх національних меншостей випрацьовується, але брак цього закону не перешкоджує відкриттю українських шкіл, особливо на Поліссю. Щож до Холмщини і Підляша (Люблін. всев.), то вони рахуються складовою частиною корінної Польщі і тому там згідно з правом, може істнувати державна школа виключно з польською викладовою мовою, однак Ґломбіньскі обіцяв ввійти до ради міністрів з пропозицією про дозволення йому відчинити українські школи і на Холмщині. Дальше він зазначив, що в справі відкриття школи конче необхідно мати „ясно зазначену волю населення". Кажучи про народні щколи, Ґломбіньскі підкреслив, що держава не може утримувати всіх народніх шкіл на свої кошти, що і польські народні школи досі в більшости утримуються самим польським громадянством, і тому він дивується, чому українське громадянство не створює власної приватної школи.

Посли пояснили, що 1) приватне українське шкільництво досі заборонялось і 2) населення, котре зруйновано війною, досі не відбудовалось і живе в землянках, не може утримувати на свої кошти школи. В справі курсів польської мови для нашого учительства посли просили міністра приспішити цю справу, точно означити термін курсів і дати розпорядження о принятті на курси учителів з Полісся, а не тільки з Холмщини і Підляша; міністер обіцяв все те залагодити.

На питання про заснування учительської семинарії для Українців Ґломбіньскій сказав, що уряд має на меті утворити учительську семинарію в Кременці або в Луцьку, але перед тим принципово треба встановити, якими на будуче повинні бути учительські семинарії: чи одностайно національними (польськими або українськими) чи утраквістичними (мішаними польсько-українськими). Сам він, міністер освіти, тої думки, що учительські семинарії мусять бути утраквістичними, а тому всі істнуючі семинарії як українські так і польські в Галичині, на Волині і Поліссю будуть перетворені на утраквістичні.

В справі середньої школи посли порушили питання про удержавлення гімназій в Луцьку і Кременцю, про надання прав і піддержку приватної української середньої школи, звернувши увагу міністра на те, що на українських землях є надзвичайно богато дітей шкільного віку, а між тим українське громадянство майже не користає з середньої школи. Міністер обіцяв прихильно поставитись до цих домагань, зазначивши, що для заснування приватної середньої школи треба тільки мати 1) відповідні матеріяльні засоби і 2) відповідно кваліфекований педаґоґічний персонал.

В дальнійшому Ґломбіньскі торкнувся справи українського університету. Він заявив, що уряд має замір створити університет для Українців, але рішуче при цьому підкреслив, що ні в якому разі уряд не дозволить відкрити університет у Львові, бо проти цього ціле львівське польське громадянство, а головне, істнування українського університету у Львові тільки привело би до „валк народовосцьових". Також рішуче заявив, що ніколи уряд не згодиться на леґалізацію т. зв. тайного Львівського Університету, бо не можна признати того, що з правного боку не істнує.

BOUND BROOK, N. J.

Оцим сповіщається, що мітинґ в справі будови школи і церкви відбудеться сеї суботи, 11. серпня о годині 6. вечер, в гали під ч. 42 Норт стріт. Мітинґ скликується на се, щоби обговорити справу фонду на сю будову. Комітет запрошує усіх вірних прибути на сей мітинґ на висше означений час. 84-87

ЗА КОМІТЕТ:
Ів. Притула, пр.; Петро Шило, секр., Павло Левкович, кас.

125-ЛІТНА УКРАЇНСЬКА КНИЖКА В НОВОМУ ПИШНОМУ ОДЯЗІ

(„Енеїда" Івана Котляревського).

„Енеїда", це поруч „Кобзаря" найцінніийший твір української літератури. В нім, немов у чарівнім зеркалі, відбилося життя на Україні в другій половині XVIII. століття, тоді як минались останки гетьманщини, і як гинуло Запорожя, а на їх місце наставали нові, московські порядки. Цей перехід від свого до чужого змальований Котляревським у формі сатирично-гумористичній, та ще на основі старoримської поеми, але з кождого образка, з кождої строфи віє на вас живий подих тодішного часу. Бачите, як люди сміялись і плакали, як вони вбиралися, що їли й пили, які в них були звичаї і забави, які товариські форми, одним словом з жадної історії не набиретеся того відчуття України в другій половині XVIII. століття, що з Котляревського „Енеїди". А вірш, а мова! Не знаю хто другий писав так легко і хто так щедро розсипав на право й на ліво скарбами української мови, — хіба ще оден Руданський. Тому то, та ще завдяки різкому дотепови і щиро українському гуморови, „Енеїда" не старіється, її можна й нині прочитати, як нову, що лиш написану поему, хоч минуло вже 125 літ, як вона вперве появилася друком.

125 літ — цеж ювилейний рік! І тому появилось тепер нове роскішне виданнє „Енеїди" коштом п. Дякової (жінка городського голови Києва), в Берліні. Великий формат, гарний папір, кольорові малюнки, українські заставки, початкові стилеві букви і кінцеві прикраси складаються на цілість, яка може вдоволити навіть найбільш вибагливого читача і бібліомана.

Тому, хто хоче прочитати веселу книжку, налюбуватися чарами нашої мови, розвеселити око гарними малюнками й прикрасами, хто хоче, щоб й його хаті стало краще й веселійше, най спішить купити собі Котляревського „Енеїду" в роскішнім виданню пані Ольґи Дякової. **Б.**

НОВИНИ НАШОГО ПИСМЕНСТВА

Олександер Архипенко. З портретом художника й 66 світлинами. Вступна стаття проф. д-ра Ганса Гільдебрандта, Штутґарт. Виданнє „Укр. Слова", Берлін, MCMXXIII.

Alexander Archipenko. With portrait of the artist and 66 illustrations. Preface by prof. Dr. Hans Hildebrandt, Stuttgart. „Ukrainske Slovo", Publishers, Ltd., Berlin MCMXXIII.

Відколи істнує українська видавнича справа, ми ще не мали такої роскішної й під кождим оглядом бездоганної книги. Починаючи від оправи й кінчаючи останньою світлиною, все тут відповідає найвибагливійшим вимогам і чарує око своєю досконалостю та викінченостю. Це виданнє може сміло стати поруч з найкращими артистичними виданнями світової сучасности, ні в чім їм не уступаючи.

Книга про Архипенка появилась рівночасно в трьох відмінах: німецькій, французській та анґлійсько-українській. Анґлійсько-українське виданнє обчислене передівсім на Америку, де його зможуть купувати й Українці і Анґлики. Звертаємо особливу увагу американських Українців на це виданнє, як на дуже добре знаряддє національної пропаґанди серед чужинців. Така книга, подарована потрібній особі в слушну хвилину, краще переконає її в культурній дозрілости Українців ніж десятки й сотки аґітаційних брошур. Ця книга будить у чужинців респект, пошану для українського творчого ґенія, і в цім найбільше її значіннє.

Вступна стаття проф. Гільдебрандта в дуже стислій, а проте ясній і переконуючій формі дає загальне поняттє про Архипенка, — людину й художника. Хто цю статтю уважно прочитає, той не тільки зрозуміє, але може й полюбить творчість нашого ґеніяльного земляка, таку нову й своєрідну.

Український переклад зроблено досить таки „крутенькою", але чистою й добірною мовою. Тесаме треба сказати й про анґлійський переклад. Обидва переклади робили знавці свого діла, які — коли взяти під розвагу нелегкий стиль німецького ориґіналу — розвязали своє завданє як найкраще.

ЧОРНІ ДІЯМАНТИ

РОМАН В ПЯТИ ТОМАХ

МАВРА ЙОКАЯ.

(Переклад з мадярського)

ПЕРШИЙ ТОМ.

ДРУГИЙ ТОМ.

(32)

Ґрафиня була обурена тим, що люде можуть так низько впасти, на що він відповів сухою увагою, що сільське господарство лише для таких людей, які можуть за всім самі доглянути, але не для таких, які замикаються в своїй кімнаті.

Осоружна людина!

Настав ясний день, поки обидві панські коняки змогли доволокти ґрафську карету по грязюці змішаній з снігом до гірничої кольонії. Там обидві вже парували від напруження.

Іван віхав у двір свого дому; почтарю, що прибіг до нього, він доручив подбати про нову запряжку коней і поставити коні ґрафині. Тоді він повів обох гостей до своєї робітні. В иньших кімнатах було нестерпно зимно, бо там ніколи не палили. Отже він був примушений приймати високе панство тут.

В робітні панував звичайний нелад; не легко було звільнити для гостей місце, де вони моглиб сісти.

Ґрафиня здивовано дивилась на богато невідомих річей навколо, які лежали в цій робітні кругом на стільцях, столах і підставках. Чортівські чарівні інструменти! З тайним острахом водила вона зором по хемічній ляборaторії, на огнищі якої жеврів ще вуголь, жар якого був розпалений до переврвеного хемічного досліду.

„Робітня Каліостра," боязко прошепотіла ґрафиня до абата.

Тут варять злі таємні річи.

Але ще сильнійше навіть ніж цей повний поваги острах було у неї неприємне почуття, що вона тепер є гостем, довжницею цього троґльодіта, що вона богата, шляхетна, правовірна, зобовязана цьому обскурному, безбожному робітнику. Вона заплатилаб йому охоче лихварські проценти за його позичку, далаб найбогатшу нагороду за його добрі послуги, колиб вона лише не потребувала сказати йому словечко: „Дякую!" Вона хтілаб краще кинути йому при відїзді з возу найкоштовнійшу перлину з її кляйнодів, ніж кликнути до нього при прощанню: „З Богом!" Атеісту це привитання! Колиб вона лише могла вирівняти чимсь свій борг!

Іван віддалився на пару хвилин з кімнати і коли він вернувся, служниця принесла за ним на підставці паруючий сніданок і розіслала білу хустку на маленькому столі, на якім вона поставила філіжанки і збанки для ґрафині і абата.

Поки ґрафиня шукала приводу відмовитися від сніданку, абат присів до нього і спонукав ґрафиню користуючися своїм привілеєм товариша подорожі, пійти за його прикладом.

Коли ґрафиня побачила, що не прийшов жадний чорт скрутити голову абату, який покуштував кави відьмаря, вона почала також коштувати. Кава не була дуже добра. Молоко ще нічого, але пити каву, то був жах!

Іван почав говорити про погоду. Примітивна тема для розмови. Але ріжниця була та, що про погоду говорив не убогий духом залицятель, але метеорольоґ. Він запевняв ґрафиню, що як барометер так і анґлійський штормґляс пророкує добру погоду; сонце світить так тепло, як в травні, вона матиме добру погоду для подорожі.

І щоб вона могла тим краще тішитися соняшним саєвом, Іван відсунув набік зелену фіранку на вікні, після чого привітне соняшне сяєво освітило заразже сумну кімнату.

При цім раптовім світлі ґрафиня здриґнулась нервово від річи, якої вона не помітила досі в темряві. Це було її власне обличчя, яке вона побачила в стоячім насупроти величезнім вопуклім зеркалі.

Це є факт, що не має людини, яка не бачилаб охоче себе в зеркалі. Поставте перед найбільш серйозним промовцем в часі його найкращого одушевлення раптом зеркало перед очима, і він не буде бачити нічого окрім себе і буде промовляти та жестикулювати до свого образу в зеркалі. Але побачити себе в збільшуючім зеркалі це страшна річ. Свою голову бачать великою як бочка, з рисами, які пасувалиб лише до велетня в казці, і всеж можна пізнати себе в цій жахливій потворі! Це — неприємне знайомство.

„Що то за побільшуюче зеркало маєте ви там, у вашій кімнаті?" запитала ґрафиня Івана напів подражнено напів жартовливо, повертаючись спиною до зеркала.

„Ґрафиня, це зеркало служить мені справді не при тоалеті; це так зване запальне зеркало, яке уживають при хемічних операціях, при яких потребують найбільший ступінь жару."

Абат хотів показати, що він також визнається у природничих науках і промовив: „На приклад для спалення діяманту."

„Так," ствердив Іван, „для цього також уживають вопукле зеркало; діямант згоряє лише при температурі викликаній запальним зеркалом і в полумені вибухового ґазу."

Ґрафиня була вдячна абату за його увагу, бо він навів її на добрий помисл. Ця людина будить в ній також думки.

„Як?" промовила ґрафиня до Івана, удаючи цікавість: „Ви говорите, що діямант можна спалити?"

„Його можна також спалити, ґрафиня, бо діямант є ніщо инше як вугіль у формі кристалу; і при відповіднім стопню жару з діяманту патриція один карат якого коштує 90 фл., а вартість кождого слідуючого зростає в ґеометричнім проґресі, робиться теж саме, що з плебейського вугля: вугільний оксід, невидимий ґаз. Це доводить фокус вопуклого зеркала."

„А я не вірю цьому," промовила ґрафиня, відкидаючи шляхетно голову назад.

„Шкода мені," промовив Іван схиляючи голову, „що я не можу вам це довести тепер, бо хоч діямант також згоряє, його всеж не уживають як опаловий матеріял, а для експеріментів уживають звичайно лише дешеві дрібки, яких я тепер не маю."

„Я хотілаб це бачити, бо я не вірю цьому," сказала на це ґрафиня, і виявши аґраф, яким була запнута хустка на її грудях, протягнула його Івану кажучи: „Спробуйте з цим."

Камінь грудної шпильки був чудовий двохкаратовий брилянт.

Ґрафиня чекала цілком певно, що Іван відповість: „О, булаб шкода цього гарного дорогого каміня!" І вона була готова відповісти йому на це: „Ну, то полишіть його собі на спомин!" В цей спосіб ця осоружна людина будаб обдарована і скоро забута.

Але ґрафиня на її здивованнє помилилась.

Іван взяв грудну шпильку з спокоєм вченого і услужністю джентельмена, не глузуючи і не показуючи надмірно зимної крови.

„Але саму грудну шпильку виж не хочете розтопити? Я вийму камінь з оправи і коли він не згорить я вставлю його знов."

Іван виняв камінь з ажурної оправи маленькими обценьками і поклав його на дно товстого, плаского, глиняного тіґеля.

Тоді він відкрив вікно, щоб сонце могло ясно світити до середини.

Тіґель, на якім лежав діямант, він поставив на металічну підставку і поставив по середині кімнати перед ґрафинею.

Потім він взяв запальне зеркало і вийшов з ним на двір, бо в кімнаті рама вікна перешкоджала проміням сонця падати на зеркало.

Ґрафиня все ще вірила, що фокуси дінчаться тим, що діямант не згорить і тоді вона матиме тим ліпшу нагоду подарувати діямант Іван, щоб він повторив цей скперімент літом, коли сонце порячійше.

Знайшовши на дворі перед вікном вигідне становище Іван направив вістря піраміди проміння запального зеркала на тіґель. Діямант сипав тисячі іскор в цих направлених на його знищення проміннях і декілька хвилин здавалось, що дорогоцінний камінь, який переломлював кождий кинутий на нього соняшний промінь на сім фарб веселки лишиться переможцем; але вогневі проміні збиралися все вуще й тісніще навколо діяманту і раптом маленьку кімнату осяяло таке сліпляче світло, що кождий предмет в ній здавався срібним і кожда тінь щезла. З тіґля стрілила вогнева куля, з якої сипались ясні блиски, і в найблищу хвилину запальне зеркало перестало оперувати.

Іван стояв ще на дворі перед вікном. Звідти він запитав ґрафиню, що була в кімнаті: „що лишилося в тіґлі?"

„Нічого".

Іван вернувся в кімнату, повісив зеркало на своє місце і передав ґрафині грудну шпильку з порожною оправою.

Абат не міг не зауважити: „Це було видовище, яке можуть собі дозволити лише королі."

Почтар затрубів, ґрафиня дала овинути себе подорожнім футром, і коли Іван підняв її до возу вона всеж була примушена, простягнути йому руку і змарнувати для нього слово: „З Богом".

Коли віз покотився звідти, ґрафиня запитала абата: „Цей чоловік чарівник, не правда?"

„Ні," відповів священик. „Він ще значно гірший, він природознавець."

„Гм! Осоружна людина!"

(Дальше буде).

Богдан Лепкий.

МОЯ ВИНА.

Восьма година ранку. Хтось дзвонить. Листонош часописі приніс. „Нова Доба", „Український Прапор", „Земля і Воля", „Вперед!".

Давайте їх, давайте їх скоріш!

Це ніби такий папір, як і тутешні німецькі, а все таки щось друге.

Від них ніби рідним краєм віє, ніби щось знайомого, щось свойого здалеку летить. Давайте їх скоріш!

— — — — — — — —

Розриваю опаски і читаю.

„Спис померших в італійському полоні, в таборі Casale di Altramara, Prov. Bari., Романюк, Розметанюк, Рихлик, Ризюк, Савка... в очах чомусь тьмиться. Кінця отсьому спискові немає. Аж і скобки, а в скобках: „далі буде".

Як ці черенки ні вискочили із зложеного стовпця?

„Далі буде"... не вжеж ще далі може бути? Не вже ж не краще було б написати: „Кінець усьому"...

А біля імен померших подані їх рідні села і повітові міста. Самбір, Товмач, Снятин, Бережани, — город за городом, ціла карта Східної Галичини.

Болюча лекція географії... якраз над твоїми полями відчинила Пандора свій злощасний ящик і висипала з його що найгірші злидні?

Перші великі бої і перші громади втікачів, і перші шибениці з тисячами невинно повішених людей, і перший масовий Каїновий злочин. Брат на брата пішов. А все на твоїх, на наших, на галицьких полях.

Немає там хати, немає родини, щоб жертви не принесла жостокому молохові війни, немає куточка, з якого не визирала би кривда і не позіхала туга, немає клаптика землі, не политою слізми і кровю. Кровю за правду і волю.

І як управду і яку там волю маєш ти нині, бізталанна Богом забута країно?

Недаром чорна галка на чорному полі, це твій геральдичний знак. Галич, галич, галич—Галичина...

Спис померших в італійському таборі Casale di Altramara.

Ось диви, як далеко гонили твої сини за лавровими вітками, куди то не ходили вони по

Ой, правда, що по солону!
Аж підоптались — лягли.

Похоронили їх на цвинтарі в Casale di Altra-mara.

Бачив я такі похорони, бачив.

Винесуть кілька домовин, покладуть рядком, попишуть якісь знаки і — ступай в останній похід!

За кожною з них кілька товаришів іде, що найвірніщих, вірнихд о гробової дошки. Ідуть голодні, похнюплені, сірі. Завтра може за ними підуть.

Така судьба.

Спішіться, скорше ідіть, бо там уже ями готові, чекають. Земля свої челюсти розтворила, їсти хоче. Біжіть!

Хтось молитву почав. Молитва чи хула? Господи! Не розберемо. Хтось „Вічную" затяг. Щоб не було чути, як шнури скрипітимуть, як деревище бебехне собою об чорне дно ями.

Кілька грудок покотиться в долину.

Який глухий луск!

Засипайте, засипайте скоріш і спішіть до бараків, до цих кількох ложок страви, яку й собаці показати сором. Спішіться пережити цих кілька днів, цих кілька годин, які вам призначила судьба.

Засипайте, загребайте мерців, бо їх так багато на світі.

Земля їсти хоче — жере...

Засипали.

І на кладовищу стоїть кілька нових горбідів, мов якийсь підземний крот вижбурляв кілька свіжих купин.

Чорний крот.

А до кожного горбка вже й дарунок несуть. Перший і останній дарунок чужини. Білий хрест із номером померщого і з числом його полку й батальону. Так, бо кожний з них був тільки одним числом у цьому великому рахунку. Земля осипається з купин, ніби ці, що там лежать ворушаться з її обіймів, а від хрестів чорні тіні падуть. Довгі, довгі, що-раз довші, видовжуються, повзуть крізь ріки й гори, аж на обличча жінки, матері, сестри.

Бачив я такі похорони і тіні такі бачив, ой бачив! — —

— — — — — — — —

Читаймо, читаймо дальше!

„Відкритий лист до дирекції почт і телеграфів у Львові!...

Чи відомо дирекції почт, що на почті в Дублянах Кранцберг вибірають всі листи й телеграми писані по вкраїнськи, а передівсім листи українських полонених і кидають у кіш?"

Листи — що таке листи?

Шматки записиного паперу, тай тільки. Нераз записані вони рукою, яка вже й пера вдержати не годна. Хорою, голоною, виснаженою рукою. І кладе така рука одну букву малу, худу, а другу велику й надугу, одну на право, а другу на ліво. Хорий писар і письмо хоробливе, мов привид у гарячці.

Бачив я таке письмо.

„Жінко, мамо, брате! Кланяюся вам низько і поклоніться від мене суаідам і цілій громаді. Може я кому що злого зробив — ростіть, як я тут усім і усе прощаю. Напишіть, чи ви живі й здорові? Я живу, аме це не життя, тільки мука. Голод терплю, нужда мене обсіла, сорочка пів року не прана. Це не сорочка, а щось таке, що пече моє тіло і їсть. Відписуйте скоріш, бо туга і непевність ще гірше мене гризуть..."

Читав я таких листів 100, 200 і більше на день.

Деякі були писані голкою на листах, із книжок, з псалтирі, з молитовника, із святого письма.

Святе письмо і такі листи!

І писала жінка до мужа: „Мій єдиний! Цілую тебе, як той хрест святий, як тую плащиницю згоріла. Живемо в ямі... Тая ницю в церкві... Наша хата дитинка, що прийшла на світ, як ти на війну пішов, померла. Не хотіло жити. А старшенькі живуть, але хворі, такі жовті, як віск. Я скопала для них шматок поля і посіяла жито. Решта перелогом лежить, на тебе жде. І ми чекаємо на тебе(вертай скоріш!"

А він ніколи не верне. Минув рік, як над ним білий хрест стоїть, білий хрест із чорним номером...

Читав я такі листи, читав їх чимало і знаю, як на них ждуть.

Ранком біля таборової почти цілі товпица стоять. Хто лист або посилку дістане, біжить щасливий, у барак.

Щасливий! Але багато вертає голоруч Так вертали вчора, передучора, рік тому. А все таки завтра знову прийдуть.

Потопаючий соломки держиться.

А там — в рідньому краю?

Мати подрану хустину, на нечесану голову накине й біжить на почту. „Цитьте діти, цитьте! Як верну, дам по половинці бараболі, ще й хлібцем притрушу. Може лист від тата принесу!"

Побігла.

А там вже таких, як вона багато. Очима вікно свертують, вікно, за котрим урядник розглядає листи.

Очі матерей, жінок, дівчат. Великі, великі, сумні. Це не очі а туга, не зіниці, а одно питання: є, чи нема? Живе, чи помер? Верне, чи не бачити мені йиги ніколи?

Ах, очі терпіння, очі трівожного дожидання, очі бездонної туги, чи є що сумніщого від вас?

„На почті в Дублянах Кранцберг кидають українсхкі листи до коша..."

Хто?

Звірі.

— — — — — — — —

Читаймо дальше. Може щось доброго знайдеться, щось що в темряві світить...

„Пятнистий і поворотливий тифу у Львівському повіті. Села, Церанів, Черепин, Брюховичі, Дмитровичі, Маличковичі, Нагіряни... і так дальше і дальше, поки чаша не наллється вщерть.

Тиф, а ліків нема.

Невже-ж фабрики ні роблять?

Чомусь би ні? Тільки перевезти годі. Границі позачинювані, поїздів не пускають, а як літаками везти, то зісрілять.

А лікарі? Ці послам за границею сидять, як курієри їздять, у всіляких таборах без діла сидять, інтерновані, конфіновані, проскрібовані — щось неймовірне таке.

А люде мруть. Це вже не села, а цвинтарища якісь, не горожане, а засуджені на смерть, без вини, без злочину, за те, що родилися на світ. Данте! Ти ще не бачив правдивого пекла, прийди до нас! Це не затроєний штілет серед ночі у фльорентійському переулку пронизує серце противника, це в білий день мордують людей, на очах цілого культурного світа в двацятому столітті, після найбільшої визвольної війни.

Визволюють...

Брехня, брехня! Брехня на право і брехня на ліво, цілий світ одна велика брехня, один злочин, не перед писаною книгою законів, а перед невміру-щою душею і серцем чоловіка.

Душа? Хто бачив її? Це казка для влюблених і для дітей.

Серце, це кусок мяса з артеріями, аортами, кляпами, з доволі дотепим прирядом до круження крови.

Душа і серце... Ха, ха, ха!

— — — — — — — —

Читаймо дальше!

„Дня 27 квітня на станції Котюжани розстріляні більшевиками старшини галицької армії, поручники: Степан Глібовицький, Іванович і Боцура.

Похоронені на кладовищі в селі Обухові..."

Похоронені та ще на кладовищі — велика ласка.

Першого з них я добре знав. Одинак, остання потіха матері-вдовиці. Пильнувала його, як ока в голові.

Сліди перед ним продувала, щоб по чистому ходив, щоб не то на душі, а й на душі, у його не було порошинки.

І не було.

Високий, ясний лоб, веселі, ясні очі, всміхнені уста — так любив людей, природу, життя. Книжки також. Зразковий студент-юрист. Міг стати вченим. Міг — та ні став.

Розстіріляний більшевиками й похоронений на сільському кладовищі в Обухові.

За що ви вбили цього чоловіка?

Він же нікому не бажав і не робив зла. Не хотів і не міг. Любив життя. За ним тільки один гріх, що хотів волі для свого народу, що боровсь за самостійну Україну, добровільно боровся.

Цього й досить. Досить для цих з права і з ліва, бо ніхто з них, ніхто не хоче вольної України, одні і другі готовлять для нас нове ярмо.

Для всіх є право на самовизначення народів, тільки за нами цього права нема. За нами є тільки одно право вмірати. По всіх боєвищах Европи, по всіх таборах і вязницях, від голоду й хороб, від кулі більшевика й імперіяліста, за нами одна дорога до волі — смерть!

Ми як зацковані псарями звірі: куди не побіжиш — кінець...!

Читаймо, читаймо дальше!

— — — — — — — —

А може буде з нас? Хиба ще мало отруї? Оцет і жовч, і той гіркий полин, що росте на наших окопах.

Росте, чи ріс? Може там тепер иньше квіття буяє?

Кажуть, що під шибеницями чорт мандрагору сіє.

Мабуть у нас багато мандрагори.

Кажуть, де чоловік чоловіка убє — там тоя росте.

Мабуть у нас тепер тої багато.

Кажуть, де людина з ума зійде, там дурман виростає.

Мабуть у нас дурману чимало...

А чому-ж ти не пішов туди? Не пускали?

Пусте! Знаєш, як у пісні співають: „Гаєм маєм, лебедем Дунаєм, а на моє подвіроньке пади сивим полубоньком, а соколом на моє седенько".

Гарно співають у пісні.

Та мені друга пісня на умі.

„Святів упоїли й еамі простяглися на берегах мутної Каяли. Ниє трава із жалощів великих, а верби віття клонять в низ, до долу.

І тоді то великому князеві, Святославові, приснився сон дивний:

Лежить він на тесовому ложу, під накривалом смертельним, а гоцькі діви сиплять йому перло студене на груди з сагайдаків пустих. Мов насміхаються із його.

І гляне у гору, аж там сволока не має у його золотоверхому доврі. І гляне князь у вікно, а на горбах доокола галичі назліталося багато, і крячуть і крилами лопотять і ніяк не хочуть злетіти до Чорного моря".

Ніколи не розумів я цього сну, так добре, як розумію його сьогодня і ніколи ти, невідомий співаче, не був мені так близький як нині, мені, малому нащадкові великого предка!

Моя вина, мій гріх непростимий гріх!

Може-б я йшов був нашими полями і рвав полин і всіляке зілля отруйне, щоб не троїло людей.

Може-б я сцілував був яку сльозу гарячу із студеного ока, може-б це око затулив на вічний упокій.

А може-б сам лежав серед поля з кулею в лобі, або з раною в серці та не бачив тої великої рани на твойому тілі, мій рідній народе...

Мій гріх, мій великий гріх!

Усі ми грішні, усі!

І тільки ці, що життя своє за велику справу дали, опрощення вічного гідні. — і опрощення і дяки і слави. Гіркої, вояцької слави.

Моя велика вина...

— — — — — — — —

Хиба читаймо дальше!

Окружний карний суд у Львові засудив на смерть Михайла Гобенька з Миколаєва за вбивство молодої дівчини Софії Білокурівної, судової урядничкі в Миколаєві.

Прийшов до неї і казав, що суджений її перекравсь з російського табору і жде на неї у Львові.

Ніч, осінь, 5 миль поганої дороги.

А невже-ж є такий шлях, яким не пішло би кохання?

Повірила, побігла на стрічу сонцю золотому.

Бачу як йшла: „гаєм-маєм, лебедем Дунаєм".

Хто з нас не йшов і хто з нас зайшов?

І вона не дійшла.

Найшли її убиту, ограбовану з усього, так, з усього, в лісі недалеко від села Поршна...

Ломиться перо, розливається чорнило на папір, — чорно... чорно...

* * *

Збудив мене перший промінь весняного сонця.

Сонце, ти не знаєш добра і зла, ти знаєш один, сильніщий над усі закони — закон життя.

Протираю очі. Передімною недочитані часописі з рідного краю.

Одна впала під стіл. Над нею мале котеня сидить і ніби думає.

А старий пес лиже його по круглій головці.

Так обережно, лагідно, любовно.

Ходіть, ходіть до мене освоєні звірки!

Люде обижають вас кажучи: живе як пес з котом.

Колись ви їли себе, колись, там, у лісі, на полі. Але тут у городі, в хаті, ви інстинктовно відчули культуру і стали добрими для себе.

Ход доменеі- хнжсднпцьтуіс
Ходіт до мене освоєні звірі!

Берлін 21. VII. 1920.